Minna Rytisalo

Lempi

POLAR KÖNYVEK

Fordította
Patat Bence

Patat Bence 1975-ben született Budapesten, 2000-ben végzett az ELTE BTK skandinavisztika–finn szakpárján. Az észak-európai nyelvek és kultúrák szenvedélyes rajongójaként és műfordítóként főként norvég, svéd, izlandi, finn és észt szerzők műveit ülteti át magyarra.

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

This project has been funded with support from the European Commission. This publication reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Az Európai Bizottság támogatást nyújtott ennek a projektnek a költségeihez. Ez a kiadvány a szerző nézeteit tükrözi, és az Európai Bizottság nem tehető felelőssé az abban foglaltak bárminemű felhasználásáért.

Minna Rytisalo

Lempi

POLAR KÖNYVEK

A fordítás a Finnish Literature Exchange *támogatásával készült.*
FINNISH LITERATURE EXCHANGE

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült:
Minna Rytisalo: Lempi /Gummerus Kustannus Oy, Helsinki, 2016/
Copyright
© Minna Rytisalo, 2016
Hungarian translation © Patat Bence, 2024
Published by agreement with Helsinki Literary Agency

Kiadja a *Polar Egyesület*
Felelős kiadó és sorozatszerkesztő
az egyesület ügyvezetője: *Dériné Stark Zsófia*
Műszaki vezető: *Stark Gergely*
www.polarkonyvek.hu
polarkonyvek@gmail.com

Jelen kiadvány megjelenését
a Miniszterelnökség Területfejlesztési Parlamenti Államtitkársága
közvetlen uniós pályázat önerő és előkészítési költségével támogatta.

A sorozatot *Kemény Zoltán* tervezte
A borítóképet *Borsódy Eszter* készítette
Nyomdai előkészítés: *Clarion Stúdió*
Nyomás-kötés: *Pannónia Nyomda Kft.*
A könyv alapanyaga felelős gazdálkodásból,
ellenőrzött forrásból származik,
amit az FSC (Forest Stewardship Council®) tanúsít.

FSC
www.fsc.org
FSC C017326

ISBN 978-615-5866-54-8
ISSN 1418-0243

Ikunak és Otsónak,
seseneija,
mindig.

Marjattának,
akinek megígértem.

Prológus

A kanyarból már jól látni, jön, közelít, egyre tisztábban látszik, még közelebb ér, errefelé tart, nagy bőrönddel a kezében lépked, megáll és leteszi, nem nehéz, abból látszik, hogy mennyire himbálja. Megáll, hátrasimítja a haját a füle mögé, a másik lábára helyezi a testsúlyát. Csípője oldalra billen, alsóneműjének szegélye átsejlik a ruhán, a haja elülső tincseit szépen oldalra bodorította, és megkérdezi, hogy ez itt Pursuoja-e. Arcán Aarre vonásai látszanak, és ha jön, akkor jön, mert nem tehet mást, ezt el kell fogadni, és meg kell érteni. De van rajta púder, rúzs és bőrcipő, arcán egy jól karbantartott nő édeskés mosolya, és ha az ember ránéz, a tejeskanna kiesik a kezéből a földre, a tej fehér, sűrű patakban elfolyik az udvar kövezetén, és nemsokára mintha nem is lett volna. És most, amikor valaki felszalad a lépcsőn, remény és öröm van a lépteiben, szemében pedig olyan tűz, amit az udvaron álló soha nem tudott kiváltani.

És tesz egy lépést előre, lehúzza a kesztyűt sima, hosszú ujjú, ápolt körmű kezéről, karját előrenyújtja, ránéz mindkettőjükre, először a nőre, aztán a férfira, és a férfi arcára olyan kifejezés ül ki, mint még soha, és a férfi szemének jege mögül új fény tör elő, arcán megmozdulnak az elfelejtett izmok, és a nő a tekintetét a férfin tartja, miközben azt mondja, és még a hangja is ugyanolyan: Jó helyen járok?

A lépcsőn álló megdermed, ahogy az egész világ, a madarak hallgatnak, az udvari fenyő hallgat, semmi sem nő, és a hullám éppen abban a pillanatban csap ki a partra, amikor a mindenség arra vár, hogy új pózba zökkenjen, és bele is zökken, és ez mindennek a vége és mindennek a kezdete.

Rovaniemi, 1944. szept. 14.

Kedves Viljami!

Ezt most azért írom, hogy ne mástól tudja meg. Megjött a parancs, és oda megyünk, ahová mondják. A felesége nincs velünk. (Egy német kocsiba látták beszállni.) Gratulálok a fiához, ő jól van. Kapott tejet. Antero is jól van. A teheneket már elvitték. Majd írok még útközben valahonnan.

Üdv. Elli

Haaparanta, 1944. szept. 30.

Kedves Viljami!

Érdeklődtem a feleségéről, de nem tudnak róla semmit. Talán az a legjobb, ha nem gondol rá többet. Most igyekezzen erőre kapni. A fiúk jól vannak. A kisebbiket Aarrénak szólítom.

Üdv. Elli

A svéd oldalon, 1944. okt. 15.

Kedves Viljami!

Őszinte részvétem. Azt mondják, az asszony meghalt. Sajnálom, hogy így alakult. A fiúk jól vannak. A gondjukat viselem.

Üdv. Elli

VILJAMI

Az árvaszúnyogokra gondolok, és arra, ahogy fel-le szálldostak, tisztán látszottak az esti napfényben, mindegyik külön útvonalon járt, egy méterrel feljebb repült, majd lejjebb. Fel és le, és a part meg az istálló között megfordult a fény, a szaunában tűz égett, az ujjamon füstszag érződött, a fűben hangyaösvény futott, a nyár csúcspontja volt, meg az életé, de azt akkor még nem lehetett tudni. Legyen hálás azért, amije van, mondták, de képtelen vagyok rá, mert soha többé nem térhetek vissza ahhoz az esti pillanathoz, amikor mellettem ültél a lépcsőn, amikor hallottam könnyed lélegzetedet, és már annyira biztos voltam magamban, hogy oda mertem nézni. Nem látom többé a lábadat, napbarnította lábujjaidat az enyéim mellett, csupasz karod már nem simul az enyémhez, nem emelem fel a tekintetemet, és válaszképpen nem érkezik mosoly és az a mondat, hogy így jó. Ez az emlék arra kényszerít, hogy az árvaszúnyogokra gondoljak, a fecskékre, mindarra, ami még megmaradt, a szauna kéményéből felszálló füstre. Különben az ember darabokra hullik.

Itt vagyok, hátizsák a fejem alatt, tűlevelek a hátam alatt, fölöttem gallyak rácsa, szakállzuzmó lóg rajta, egy másik zuzmó tartja, mögöttük az őszbe hajló nyár kékje. Innen a mocsarakon és hegyeken át eltalálnék arra a partra, amely egykor az otthonom volt, az otthonunk, persze, hogy odatalálnék, egy nap alatt odagyalogolnék,

de nem gyalogolok. Tegnap jöttem ide a mocsár nyugati végéből, az elmúlt hét első kilométerei voltak. Minden méter fáj, minden lépés. Folyamatosan lassítok és arra gondolok: És ha itt maradok? Nem megyek tovább.

Amikor az egész elkezdődött, semmi sem ment lassan, és semmi sem volt nehéz. Sót kellett vennem meg fehér festéket az ablakkerethez, és autóval egészen a városig el tudtam menni, ez is csak a véletlen műve volt. Megnéztük a németek épületeit, Johannes Heikkilä meg én, és volt valami, vagy a délelőtti fényben, a frissen fűrészelt fa illatában, vagy abban az érzésben, ami akkor tör rá az emberre, amikor váratlanul megérzi a tavasz melegét, és inkább a kezében viszi a kesztyűjét, kigombolja a kabátját, hallja a madarak hangját és az ereszről csorgó vizet, ez a valami, az újrakezdés érzése késztethetett arra, hogy megkérdezzem. Nem tudtam, hogy hívják a boltos lányát, hát meg kellett kérdeznem, és ez már önmagában is mosolyt csalt az arcomra. Lehajtottad a fejed, fellestél a szempillád alól, az arcodon mosolygödör jelent meg, miközben halkan kimondtad: Lempi.

Lempi, azaz szerelem – gyengédség, lágyság, melegség, gondoltam, és mindezt a hangodból hallottam ki. Az ablakot akarod lefesteni, kérdezted és felemelted a fejed, egyenesen előre néztél, azt nem, csak a fát, feleltem, és az egész arcod mosolygott, létezhet-e egyáltalán ilyen ragyogás, és majdnem hangosan felnevettél, az egész erdőt le akarod festeni, mekkora, kérdezted, aztán mondtál valamit a húgodnak, aki kuncogott, hogy hát én megmondtam vagy ilyesmi, mintha éppen beszéltetek volna valamiről. Gyere majd újra, mondtad, amikor

átadtad a csomagot, az ujjad az enyémhez ért, odakint a jégcsapok végéből víz csöpögött, mire azt feleltem, ha hívnak, jövök, valahogy tudtam, hogyan folyjak bele ebbe a könnyed beszélgetésbe, és azzal folytattad, hogy akár hívhatlak is, hívlak szépen, vagy úgy, és akkor hirtelen ott termett az arcomon, az ajkadat éreztem. Így történt.

A pult fölött, hirtelen kezdődött az egész, amikor a karodra támaszkodva felém hajoltál, a lábad biztos elemelkedett a padlóról, másképp nem értél volna fel, és odakintről a madarak tavaszi dala hallatszott, én meg elpirulva néztelek, a lábad visszatért a földre, a kezed eltávolodott a pultról, de a tekintetünk egymástól nem, és nem létezett más, csak te meg én, mi.

Soha nem hittem volna, hogy ilyesmi megtörténhet. Én már tudtam rólatok, lányokról, ahogy mindenki, állítólag egyesek nevetgélve tartottak is tőletek, az undok egyetemista lányok, emlékszem, miket mondtak, és korábban rád sem mertem nézni. Még emlékszem néhány alkalomra, amikor odakint vártam apámat, te pedig csípőre tett kézzel kitessékelted a bent ténfergő öregembereket, dühösen néztél, amikor valaki dicsérni próbált, te viszont nem akartad hallani, és most, hogy belegondolok, rádöbbenek, hogy kislány voltál még, csak tizenéves, de máris komolyan kellett venni. Anyám temetése után apámmal bementünk a városba könyvekért, muszáj volt, mert még anyám rendelte őket, én odakint vártam, és néztem, ahogy sepregeted a lépcsőt és a hosszú, fonott copfod himbálózik a hátadon, és Nuolioja öreg gazdasszonya, aki éppen az orvosnál járt,

hangosan megjegyezte, hogy ez a lány annyira heves, hogy senki sem tudja megfékezni.

Nem is fékezte meg senki. Nem is kellett. Te választottál engem, nem tudom, hogy már régóta figyeltél-e, és annak alapján döntöttél, sosem kérdeztem meg. Szerintem én nem választhattalak volna téged, annyira félénk voltam, hogy magamtól képtelen lettem volna közeledni feléd, nem, soha. Nem mertem volna. Fel sem merült bennem, de aztán megszólalt a csengettyű, a hang elhalt a hátam mögött jobbra, és a bal kezemen még rajta volt a kesztyű. Odakint olvadt a hó, és nemsokára az arcomon éreztem az ajkadat, nagyon puhán, egyszerre volt villám és örökkévalóság, amikor pedig megemeltem a fejem és felnéztem, ott voltál, és nem tudtam levenni rólad a tekintetemet. A szemem a tiédre szegeződött. Lányillat szállt a levegőben, bár hogy mi az, nem tudom. Valami édes és tiszta, egészen más, mint a férfiaké, a hajból és a bőrből, a könnyed légzésből árad. Ketten voltatok lányok, de én csak egyet láttam. Ezzel kezdődött minden. Nem sütötted le a szemedet, és én sem. Minden gyorsan történt. Háborús idők. Két levél, és te kezdeményeztél.

Letettem a leveledet az asztalra, hogy mindig szem előtt legyen. A boríték széle csúnyán fel volt tépve, annyira siettem, furcsa női kézírás, a nevem helyesen leírva, jobbra dőlő betűkkel megrajzolva, és már a levélszekrénynél tudtam, hogy te vagy az. A papír puha és vékony volt, a borítékon a bélyegző mellett egy kis folt, azt is szemügyre vettem, elképzeltem az ajkadat. Minden szót kívülről megtanultam. A legfontosabb egy apró,

kétbetűs volt. *Talán találkozunk mi még.* Emlékszem, ahogy az asztalnál ültem, még mindig bizonytalanul, és próbáltam megtalálni az „m" és az „i" jelentéseit, amelyek hamarosan meg is jelentek bennük, amint a két betűből „mi" lett.

Szerencsére tudtam, hogy milyen lányt készülök a házba hozni. Serény voltál és gyors, ezt tudtam, ugyanakkor hozzászoktál a villanyfényhez, éveket töltöttél az iskolában, leérettségiztél. Egy tópartot és egy kész kunyhót tudtam ajánlani neked, és ahogy elnéztem őket, elképzeltem, hogy te is odaköltözöl a tetőgerenda alá, a falon faliszőnyeg, néhány könyv, odakint néhány tehén, az udvaron a kutya és Miisu, a macska. Nálatok a családban házvezetőnő főzött és mosott, hogy ti, lányok, a tanulmányaitokra összpontosíthassatok, apátok bizonyára nem ilyesmit szánt nektek. Maradt pénz a szüleimtől, és elkezdtem gondolkodni azon, hogy csekély fizetésért felvehetnék egy cselédet, hogy segítsen neked. Minden hamar és könnyen elintéződött, és bár az öreg Heikkilä kacagott, hogy Pursuojának nem elég egyszerre egy menyasszony, hirtelen eltöltött a magabiztosság és a bátorság, belülről kényszerítettek, és tudtam, hogy ennek így kell lennie.

Amikor nagy dolgok történnek, az ember nyugodt lehet. Ugyanezt vettem észre a fronton is. Odakint kiporoltam a szőnyegeket, felmostam és letakarítottam az istálló falait, aztán máris mentem a templomosfaluba, hogy a műteremben megbeszéljük az esküvői fotózás részleteit, a vendéglőben pedig a kávéfelszolgálást és a cselédlány fizetségét. Esténként hullafáradtan aludtam el, reggel a teendők listájával a fejemben ébredtem, és

amint felkeltem, megláttam a leveledet, amelyet a teáskannának támasztottam. Az életnek ez egy ilyen időszaka, az ember egyszerre biztos és bizonytalan, lendületes és nyugodt.

Virág nem volt a kezedben, de édesanyád brossát viselted. A lelkész kezet fogott velünk az előtérben, nem ismertem az öreget. A mi családunk gyászszertartásait még Joutsijärvi tartotta, aki apám temetésén odajött, megszorította a vállamat, és biztosított arról, hogy a Teremtő gondoskodik az övéiről, és hogy bár árva lettem, az Úrban biztonságban leszek. Erre nem tudtam mit mondani, csak bólintottam. Kisfiú voltam még, gyerek, de mire ott álltam melletted a templom ajtajában, és készen álltunk arra, hogy összeadjanak bennünket, már új emberré váltam.

A hajad hátul össze volt fogva, már nem hosszú copfban lógott, ez volt a különbség, és a szemöldököd íve felemelkedett, amikor kimondtad az igent. A templomban hideg volt, de a kezed meleg, egyedül a húgod meg az apád jött el, amikor a Mindenható színe előtt az enyém lettél, és mindaddig reszkető kezű fiú voltam, pelyhes fióka, gyenge borjú, míg férfit nem csináltál belőlem.

És aztán.

Egyszerűen így alakult, kénytelen voltam beletörődni, hiszen az ember mást nem tehet, a sorsát nem tudja megváltoztatni. Hogyan lehetne elfogadni, belenyugodni? Így történt, hogy itt vagyok, a hátam alatt tűlevélágy, alatta humusz és tőzeg, a levegőben ismerős, savanykásan egyértelmű szag, mocsár és gyanta, a közelgő hideg érzete. Itt vagyok, már annyira közel,

hogy pontosan be tudom azonosítani az égtájat, a nap szögét ebben a napszakban és évszakban. Tudom, hogy éppen most kötnéd a fejedre az istállókendőt, ideje lenne hazahívni a mezőről a jószágokat fejésre, ptrui-ptrui, azonnal ez jut eszembe, látlak, ahogy a tükör előtt gyakoroljuk, hogyan kell kimondani, milyen ritmusban, milyen hangsúllyal, hogy a tehenek értsék. Bárcsak lett volna jobb tükröm a számodra.

Egymás mellett ültünk, még nem kellett sietni, miénk volt a világ összes ideje. Tanuljuk meg, mondtam. A jobb karom köréd fonódott, akkor már volt merszem hozzá. Megmutattam, és te a tükrön keresztül figyeltél, valahol megzörrent egy ajtó, a cselédlány. Kilátszott a fogad, ahogy nevetve mondtad, hogy nem tudod megtanulni, ilyen hang nem jön ki a szádból. Közelebb húztalak magamhoz, a bal kezemet érintésre emeltem. A tükörben néztem, ahogy az ujjam végigsimít az arcodon, majd követi az ajkad körvonalait, és a tekinteted elkomolyodott, a szemedben sötét izzás jelent meg, azon a nyáron és őszön megmaradt, és olyan boldogságban lett részem, amilyet soha többé nem tudok elképzelni. Annak a nyárnak az emléke felhorzsol és felszakít. Reszket a kezem, az öklömben moha, a lelkemben remegés, űr, amelyet soha többé semmi sem tölt ki, csak kong és fáj.

A kezem egy felnőtt férfié. Apámé. A kézfejemen kidudorodnak az erek, a körmöm négyszögletes, nagy, az öklöm erős, a bőröm vastag. Ez a két kéz már sok százszor töltött és lőtt, és már nem is remegett, amikor megjött rólad az üzenet, Lempi. Jobban emlékszik a puha bőrre, mint a mocsokra és a koszra, de mit kezdjek ez-

zel a kézzel? Ez a kezem simogatta a hajadat, Lempi, számtalan, mégis túl kevés éjszakán. Másokhoz képest viszont hosszú időt tölthettünk együtt, egy egész nyarat és az év hátralévő részét, mielőtt.

Aztán megjött az a levél. Fekete rémület látszott a tekintetedben, amikor átadtad, én pedig elvettem. A kezed reszketett, lehanyatlott, megfogta a másikat a kötény alatt. A vállad merev lett, a légzésed szapora. A rövid nappalok időszakát éltük, állandó szürkületben, bár a tél közepén az ég nem olyan sötét, mint gondolná az ember, ha a jéghártyával borított stégről, vizesedényekkel a kezében nézi, közben érzi a szauna illatát, hallja a lépteket, a légzés másfajta hangját. Enynyi? Mi fér még a hátizsákba? Vagy talán jobb nem beszélni róla? Talán jobb. Nem ezt akartam kínálni neked, mondtam, és mivel Heikkilä közel van, visszajövök, ne aggódj. Este minden görcsös sírással végződött, olyan dühvel és hevességgel, hogy meglepett, pedig melletted megtanultam, milyen egy nő életereje. Ezerszer megígértem neked, hogy visszatérek, és tessék, visszatérek. Veled is meg kellett volna ígértetnem, keményen és erőteljesen, hogy életben leszel, szavakkal is, bár minden sóhajoddal és kiáltásoddal fogadkoztál.

A fronton a levelek kiosztásakor gyakran szólították a nevemet. Ebben is versenyeztünk, illetve némelyek versenyeztek. A szememre hánytad, hogy alig válaszolok, úgy vélted, hogy az üzeneteim elvesznek útközben, pedig a leveleid eljutottak hozzám. Azonnal elégettem őket. Egyedül olvastam el őket, hogy mások ne lássák, aztán bementem a barakkba és elégettem őket. Jó a me-

móriám, és gondoltam, hogy ha történik velem valami, és mások kotorásznak a hátizsákomban, az rossz. Elvégre benned kotorásztak volna, a legbensőségesebb pillanatainkat kürtölték volna világgá. Nem hiszem, hogy bárki más is kapott volna olyan levelet, mint én. Olyan szavakat használtál, hogy az ember a halál pusztítása közepette is hirtelen fájdalmasan életre kelt. A többiek furcsállták, hogy elégetem a leveleket, gúnyolódtak is rajtam, de mindig azt mondtam, hogy olyan forró a tartalmuk, hogy a papír égeti a kezemet. De más is volt bennük, különösen a vége felé. A rejtett üzeneteket is el tudtam olvasni. Fáradt voltál és levert, féltél is, vágyódtál utánam, a húgod, az apád és a városi élet után, bár az utóbbit nem említetted. Folyton ugyanazt ismételgetted, elmesélted az első nyarat, szavakkal újra és újra megfestetted. Amúgy is emlékeztem volna rá, Lempi.

Olvasás közben rájöttem, hogy igyekszel bátor lenni, de értettem, hogy felemészti az erődet a magzat és az egész élet, hogy csak ülsz és malmozol, meg aztán a kis Antero, és ugyan a cselédlány ott volt, én viszont nem. Rám lett volna szükséged, egy férfira, aki gondoskodik rólad, a kicsikéjéről. Mindig az a nyár tért vissza, és az egyik levélben felbukkant egy gondolatszikra: mi lett volna, ha apád mellett maradsz, és nem mész el Pursuojába. Próbáltam kihallani szavaidból a hangszínedet, amikor a húgodról és a német vőlegényéről meséltél, de csak betűket láttam a papíron, és eszembe jutott, hogy nyáron sokszor megkérdeztem tőled, megbántad-e. Mindig azt mondtad, hogy nem, de amikor kényszerűségből annyira egyedül maradtál ott, bizto-

san megbántad. De akkor nem lett volna részünk mindabban, amiben volt.

Hogy történhetett ez?

A kérdés olyan hatalmas, olyan felfoghatatlan, hogy suttogássá válik. Nem lett volna szabad megtörténnie. Nem voltam melletted, csak annyit tudok, amit mások elmeséltek. Azt hiszem, ki-kiegészítem a történetet, minden alkalommal egy kicsit másképpen, mert a részleteket nem ismerem. Milyen volt a bőröd, amikor még lélegeztél? Mit ettél az utolsó napjaidban? Kivel beszéltél? Milyen nyelven? Hol vagy most? Milyen gyorsan tudja elfelejteni az ember, hogy kicsoda, és mindent otthagyni? Az, amit a cselédlány írt rólad a levelében, nem lehet igaz, ezt tudom. Valahol a lelkem mélyén ott a bizonyosság, hogy nem vagy többé, egy olyan helyen érzem, amelynek nincs neve: valami örökre eltűnt. Soha nem hagytad volna el a gyermekedet, sem engem. Te nem olyan vagy. Nem lehetsz olyan. Nem, ugye, Lempi.

Soha nem éreztem még olyan nehéznek hátizsákot, mint most, hazafelé, pedig nincs benne sok minden, összetört álmok, kihűlt melegség, egy elveszett mosoly emléke. Mégis meg kellett volna tartani legalább egy levelet, egy jót az első időszakból. A szavakra nagyon is emlékszem, de az nem elég, semmi sem elég, és szörnyű, hogy vissza kell menni. Nyomorogni a vonaton a városból Rovaniemi felé, túl sok az ember, miért csak most tér vissza, katona, és hát mit lehet erre mondani, az emberek ugyanúgy beszélnek mindenféléről, mint korábban, érthetetlen, mivel minden megváltozott és másmilyen lett az én világomban, a mindenségben, amelynek a kö-

zéppontja eltűnt. Rovaniemiből egy teherautó platóján utaztam tovább, aztán gyalog haladtam tovább a számomra minden másnál ismerősebb úton, és míg bárki más akár futva is folytatta volna az útját, én nem. Nem lett volna szabad arra az útra lépnem.

Márpedig ráléptem. Egy ugrással átjutottam az árkon, megszokásból bekaptam néhány szem vörös áfonyát, a mocsárban a keményebb talajon lépkedtem, egy száraz gally megreccsent a lábam alatt. Szúnyog sem sok volt, már javában tartott az ősz, a föld és a fák színpompája. Egyenesen a tavacska mögé jöttem, a kis domb menedékébe, távol mindentől és mindenkitől, ide. Elakadt a lélegzetem, megálltam, fájdalomhullám futott végig a mellkasomon, megdermesztett és lebénított. Belehalhattam volna abba a pillanatba, de benne és itt maradtam. Ledőltem a földre, az oldalamra fekve összegömbölyödtem, átfogtam a térdemet, és mintha valahonnan a távolból sírásra emlékeztető, de inkább kiáltásszerű hangot hallottam volna.

Innen Siurunmaa, a falu légvonalban hat kilométernyire van egyenesen északra, de senki sem erről közelíti meg. Bárhol lehetnek aknák, mindenki ezt mondta a templomban és már korábban is, de én nem lépek rájuk. Nekem másféle szenvedés és állandó fájdalom rendeltetett, égési sérülés, amely mar, éget és kínoz. Kívülről nem látszik. Könnyű lenne, ha látszana: hiányzó végtag, bekötözött fej, bicegés. Épnek tűnök, az erdőben is hosszúakat lépek, a karjaimban még megvan az erő, amire kisfiúként tettem szert. Emlékszem, amikor apám életének utolsó nyarán evezés közben a vállamban, a

hátamban, a lapockámban, minden porcikámban olyan erőt éreztem, amilyet az előző évben még nem. Az evezők könnyedén mozogtak, az evezővillák nyikorogva engedelmeskedtek nekem, a csónak úgy siklott a vízen, mint a hasított fenyőzsindely, amerre én akartam.

De most ég, füstöl a bensőm, keservesen, érződik a szaga. Bár tavasszal úgy tűnik, hogy a nedves, élettelen széna nem gyullad meg, meggyullad az, jó az avarégetéshez, ezt még apámtól tanultam. Ahogy ott álltunk a parton, égett a fű, apám minden módon ezt magyarázta, ahogy egy vasvillával igazgatta a tüzet, ellépett a sötét, nedves szagú füst elől, lassú mozdulatokkal, a szeme már olyan helyen járt, ahová én nem láttam el. A tűz lassan halad, és ott is izzik, ahol nem látni, megbújik és csendben elpusztít minden életet. A legfelső humuszréteg alatt tőzeg van, amelynek feketesége néha égető lehet. Ezt megtanultam, bár nem akartam volna megtanulni, de ezt örököltem, ugyanazt a sorsot.

Menyasszonyként rettenetesen sok holmival érkeztél a házba. Johannes apja ígérkezett el sofőrnek, és amíg mi a templomban voltunk, felpakolt a teherautó platójára. Hazafelé a fülkében ültünk, te középen. Nem igazán lehetett beszélni semmiről. Elöl meg a jobb oldali ablakon néztem kifelé, rád nem mertem. Próbáltam úgy ülni, hogy a combom és az oldalam ne érjen hozzád. A táj egyre ismerősebbé vált, pedig igyekeztem a te szemeddel látni. Alighanem minden rozogának és kopottnak tűnhetett, de vidékiesnek mindenképpen.

Heikkilä is hallgatott, csak a vezetésre összpontosított. Az út a fenyveseknél kemény volt, a mocsarak nyílt

tájai lágyították a havat. A kanyarban megmozdultál, vagy az autó billent meg, a csípőd az enyémhez ért, és nem húzódtál el. Vajon így ülnek a lányok, ilyen lazán, tűnődtem el egy pillanatra, majd rájöttem. Ez elég közel történt ahhoz, ahol most vagyok. Nem fordítottam el a fejem, csak a szemem sarkából pillantottam balra, és felbátorodtam, a kezemet a combomról a kezedre, a combodra tettem. Ott is maradt.

Na, vőlegény, mondta Heikkilä, amikor Pursuojába értünk. Gyorsan megérkeztünk. Még nem nagyon indult be az olvadás, járhatóak voltak az utak. Kezet fogott velem, mint egy férfival, kacsintott egyet, és mintegy a szája sarkából azt mondta, na, akkor lássatok hozzá a lepakoláshoz, vagy az ifjú pár máris bemegy a házba? Azzal Heikkilä elindult, hogy hamut szórjon szét a közeli földeken, az autót az udvaron hagyta, és közölte, hogy reggel jön érte, amikor keményebb az út.

Sok minden volt a platón. Bőröndök és utazóládák, három nagy szőttes is, és ha rákezdett volna az eső vagy a havas eső, nem lehetett volna letakarni őket, ezért jobb volt mindent azonnal behordani. Több tucat könyv, csipkés lepedők, fényképek a komódra, furcsa női holmik, még egy kalapdoboz is. Nem tudtam, mi a neve, te tanítottad meg. Meg sok egyéb, amihez a megérkezésed után talán nem is nyúltál hozzá.

A cselédlány előttünk ment be, és már a konyhában csörömpölt, te megálltál az ajtóban, a lábadon cipő, az is apró és légies, mint azoké, akik házon belül szoktak dolgozni, alighanem már az udvaron beázott. Megbántad, vettem a bátorságot, hogy megkérdezzem, óvatosan, letettem a nagy ládát a földre, szinte rád se mertem

nézni, de mégis, finoman elmosolyodtál, talán először eltűnődtél, azt felelted, nem, odakint a latyakban pedig pocsolyák voltak, a felszínük megfagyott az éjszaka. Miért nem gondoltam rá, hogy kitakarítsam az udvart, én buta? Átázott cipőben kellett munkához látnod, de te nevettél, azt mondtad, hozz vizet, én meg felteszem a kávét, hadd főzzek neked, ha már egyszer a feleséged vagyok. És valóban, akkor és később is, és vajon honnan tudtuk, mit hogyan, azonnal.

Olyan jól indult minden, hogy nem sejthettem előre ezt a pillanatot, hogy mindent elveszítek. Amikor ideértem, a mostani helyemre, nekidőltem egy fenyő törzsének, behúzódtam az ágak alá, olyan gyönyörű őszi nap volt, hogy gúnyt űzött mindenből. Próbáltam behunyni a szemem, de szinte rosszabb volt, mintha nyitva tartottam volna. Bárcsak legalább aludni tudtam volna, álomba merülni, el onnan. A fenyő alatt száraz tűlevélágy terült el, a hátizsákom megtette párnának, ott maradtam, és itt vagyok. Talán ez az új betegágyam.

Ugyanolyan reménytelen eset vagyok, mint abban a katonai kórházban, és még mindig nem alszom. Hamar rájöttek, hogy a bajomra a sokkok nem jelentenek gyógyírt, a kényszeraltatás sem hatott rám pihentetőleg, és amikor felébredtem, ugyanaz a rémület fogott el. A nővérek suttogva beszéltek, erős kézzel emelték meg a fejemet, cukros levet itattak velem, amikor pedig teljesen magamhoz tértem, újra valami darabosat kaptam enni, de nem erősödtem meg, ugyanaz kínoz, mint akkor, amikor odavittek. Nem sok mindenre emlékszem belőle, csak arra, ahogy a levél remegett a kezemben, valahonnan Johannes hangja hallatszott, de minden szó

eltűnt, csak visszhangzó üresség maradt, és a szörnyű tudat, hogy mindennek vége. Mások jöttek értem.

A természet olyan, mintha soha semmi nem is történt volna, a fiókák már kifejlődtek, a bogyók megértek, az ég ugyanolyan, mint mindig. Számomra mindez gúny és rosszmájú nevetés. Hogy lehet az, hogy a moha ugyanúgy nő tovább, eleven, mint mindig, miért nem hat rá semmi, akárhogy ölik egymást az emberek, szenvednek, meghalnak, eltűnnek, de a moha ugyanolyan marad, zöldes, nedves, puha szőnyeg. Ha az ember mókus lenne. Ha császármadár lenne, rénszarvas, nyúl, rozsomák, akármi. Az értelme az értetlené volna, és ha valami borzalom történne, csak megállapítaná, hogy megtörtént, és most már így van, és folytatná a táplálékszerzést, a menekülést a ragadozók elől. Szinte nevetni volna kedvem, ha valaha tudnék még nevetni: irigylem az erdei állatokat, a kisgyerekeket, a köveket és a fákat is, mert őket nem kínozza az a fájdalom, amit én érzek.

Amott fű nő. Már megsárgult, mindjárt megkeményedik, oszlásnak indul és rothadni kezd, betemeti a hó. Jövő tavasszal ugyanaz a gyökér új szárat tol fel a helyére, és nem emlékszik a régiekre, nem sajnálkozik miattuk, semmi sem változik, holott minden változik. A fenyő, az ágak, köztük a kék ég fénye, a susogás és a távolban a víz zúgása, valahol egy madár rikkantása, egy mókus könnyed ugrása, egy szarvas lélegzete, az emberben minden más.

Jobb azokra a pillanatokra gondolni, amikor a világ összes melegsége sugárzott belőled, a hajad tapintásából, és a fecskék a fűhöz közel röpködtek, azt jelezve,

hogy eső lesz. Én voltam ott meg te, senki más a világon. Semmi mást nem kellett látni, sem nézni, senki mással nem kellett törődni. Nem volt rajtad cipő, a lábad csupasz volt és gyönyörű, alatta a lépcsőfokok felülete fakó selyem, a tó felé néztél, felálltál, majd újra leültél, sóhajtottál, vajon csalódottság hallatszott-e belőle, megkérdezted, miért hagyjuk, hogy a veranda kiszürküljön. Megtaláltam a megfelelő szavakat, hogy elmeséljem anyám vágyát, a piros ház sárga verandáját, és felidéztem, hogy apám kissé ferdén mosolygott az ötleten, ugyan, nem való az nekünk, nincs nekünk akkora házunk, de nemsokára ott álltam az állványzaton, adogattam a deszkákat, és így született a veranda. Anyám az udvaron lépkedett, aztán leült és figyelte, és még megérte, hogy elkészült. Apám mosolya ugyanabban az ütemben halványult, arcán feszült barázdák jelentek meg, amikor felnyújtózkodott, verte be a szegeket, már tudta, mi fog történni. A festék azon a nyáron a nyári konyhában várta a sorát, végül nem használtuk fel. Egészen addig, amíg te meg nem érkeztél. Ahhoz is értettél.

Most ott a veranda, de hogy néz ki, Lempi. Azt írtad, hogy az egyik oldalát sikerült lefestened, de hogy melyiket, és mit értettél az oldalán, nem tudom. Nyár elején, azon a nyáron, este ott ültünk a lépcsőn, Miisut simogattam, és vártuk, hogy lefőjön a kávé, valószínűleg az utolsó szemek, a kanna a tűzhelyen, a házban minden tárgy a helyén, a cseléd csörömpölése az istállóban, egy dal, egy kutya ugatása a parti gyep mögül, a macska dorombolása, könnyed lélegzet, egy dallam, amelyet elkezdtél dúdolni, de nem folytattad, ezeket a hangokat kötöm hozzád.

A fordító utószava

A *Lempi* Minna Rytisalo első regénye, amely mintegy húszévnyi álmodozás és tervezgetés után, 2016-ban jelent meg. A finnül régies hangzású *lempi* szerelmet jelent, de előtagként kedveset, kedvencet is. *Lempikirja* például annyit tesz, mint kedvenc könyv – és ez a kötet valóban az egyik legkedvesebb finn olvasmányom.

A könyvet megjelenése után a kritikusok és az olvasók egyaránt nagy lelkesedéssel fogadták, jelölték a Helsingin Sanomat elsőkönyves díjára és a Runeberg-díjra is, illetve elnyerte a „Köszönet a könyvért" medált, a Botnia-díjat és a könyvbloggerek által alapított Blogisztániai Finlandia-díjat. Több nyelvre lefordították, és a Jouensuui Színház színpadi változatot is készített belőle. Két évvel későbbi *Rouva C.* (C. asszony) című, Minna Canthról szóló regénye az Év könyve lett, emellett pedig Kaarle-díjjal és Tulenkantaja (Fáklyavivő)-díjjal is jutalmazták. Később ezt is színpadra alkalmazták. Legújabb, *Jenny Hill* című regénye 2023 tavaszán jelent meg.

A szerző 1974-ben született Lappföldön, Sodankyläben, ahol a *Lempi* cselekménye is játszódik a második világháború utolsó szakaszában. Ez a történelmi időszak, illetve annak ellentmondásossága és feldolgozatlansága az utóbbi időben is számos finn regény témájául szolgált. Ezek közül magyarul is olvashatjuk Katja Kettu *A bába*, illetve Petra Rautiainen *Hamuba rajzolt föld* című művét, de a ná-

lunk is ismert Tommi Kinnunen és Rosa Liksom is több művében foglalkozik ezzel a periódussal.

Mélységes igazságtalanság lenne a könyvvel szemben, ha itt néhány sorban összefoglalnám a tartalmát, egyfelől azért, mert Lempi története lassan bontakozik ki a három szereplő – Viljami, a férj, Elli, a feleség helyébe lépő cseléd-lány és Sisko, Lempi ikerhúga – szemszögéből, másrészt azért, mert a kötet lebilincselő voltát szerintem ugyanannyira köszönheti az író stílusának, mint a könyv szerkezetének. Képszerű, letisztult nyelvezete külön említést érdemel.

A kötetben az egyéni sorsok feltárásán kívül olyan fontos témák is megjelennek, mint a német katonákkal kapcsolatra lépő finn nők, vagy a háborúban árvaságra jutó gyerekek (aminek külön hangsúlyt ad, hogy mindhárom elbeszélő anya nélkül nőtt fel).

A könyvben számomra – Elli már-már komikus gyűlölködésének és féltékenységének ábrázolása mellett – azonban az a legizgalmasabb, hogy maga a főszereplő, Lempi nem is szólal meg a műben, mindent csak közvetve tudunk meg róla, a három elbeszélő révén, akik szintén nem osztanak meg mindent az olvasóval. Nincs mindentudó elbeszélő, hiszen a három narrátor közül egyik sem igazán „megbízható": mind csak a saját szemszögéből tárja elénk a történéseket, és bizonyos dolgokról, mozzanatokról nem ejtenek szót, vagy azok homályban maradnak. A regénybeli ikerhúg, Sisko szavait idézve:

„Az emberen nem látszik és nem érződik, milyen erők vagy szenvedélyek kavarognak benne. Mindig csak az egyik oldalt látjuk, mintha oldalról néznénk. A másik oldal rejtve marad."

És mi más tehetne igazán izgalmassá egy regényt, ha nem a titkok, amelyeket a szöveg nem old fel?

Patat Bence

Minna Rytisalo

Lempi

Minna Rytisalo, többek között Kaarle-díjjal és Tulenkantaja (Fáklyavivő)-díjjal is elismert írónő 1974-ben született Lappföldön, Sodankyläben, ahol első regénye, a *Lempi* cselekménye is játszódik. A finnül régies hangzású *lempi* szerelmet jelent, de előtagként kedveset is, amellett, hogy női keresztnév. A főszereplő Lempi története lassan bontakozik ki a három elbeszélő – Viljami, a férj, Elli, a cselédlány és Sisko, Lempi ikerhúga – szemszögéből, úgy, hogy Lempi nem is szólal meg a műben, mindent csak közvetve tudunk meg róla. Ráadásul a három narrátor sem „megbízható": mind csak a saját szemszögéből tárja elénk a történéseket, és bizonyos mozzanatok homályban maradnak. Az író képszerű, letisztult stílusa legalább annyira lebilincselő, mint a könyv szerkezete. A könyv történeti hátterét a második világháború ellentmondásos, máig feldolgozatlan finnországi eseményei adják. A kötetben az egyéni sorsok feltárásán kívül olyan fontos témák is megjelennek, mint a német katonákkal kapcsolatra lépő finn nők, vagy a háborúban árvaságra jutó gyerekek sorsa.

„Mire visszaértem a mocsárból az udvarunkba, a kezem ragadt, a mocsári szederrel megrakott markomban a legalul lévő szemek összenyomódtak a felsők súlya alatt. A tópart csendes volt. A szaunában nem volt senki. A deszkái melegeknek és szárazaknak tűntek. A tó vize meg sem rezdült, a felszíne sima maradt. A lepedők mozdulatlanul lógtak a kötélen. Az istállóban a tehén kérődzve feküdt, és felemelte a fejét, amikor benyitottam az ajtón. A macska az istálló felé lopakodott, a kutya hegyezni kezdte a fülét, amint meglátott. Megtorpantam az udvar ösvényén. Mi lesz, ha nekem el kell mennem kiképzésre, te meg itt maradsz. Mi lesz, ha már úton van a baba. A mocsári szeder cukros leve kicsorgott az ujjaim közül a lapos udvari kövekre, nedves cseppeket rajzolt ki a felületükre. "

Részlet a regényből

4450 Ft

9 786155 866548

www.polarkonyvek.hu